

Zegening en zalving
van zieken

Inleiding

De zorg voor de zieken en stervenden is de kerk op het hart gebonden. De eeuwen door heeft zij in het voetspoor van Israël zieken, stervenden en hun familie begeleid en ondersteund door middel van schriftlezing, (psalm)gebeden, zegening, handoplegging, oliezalving en viering van de Maaltijd van de Heer. Ook de schuldbelijdenis, waaruit zich de biecht ontwikkelde, kreeg een wezenlijke plaats. Onze tijd kent op dit punt zijn eigen vragen.

Gedurende de laatste jaren werd vanuit de breedte van de Samen op Weg-kerken regelmatig de vraag gehoord naar woorden, gebeden en rituelen rondom het ziekbed, bijvoorbeeld voor de viering van de Maaltijd van de Heer in een huis- of ziekenkamer, gebeden voor zieken en stervenden.

Zo wordt ook, mede als gevolg van oecumenische contacten, zowel vanuit gemeenten als vanuit de geestelijke verzorging in ziekenhuizen en instituten, gevraagd om een handreiking voor de zegening/zalving van zieken.

In antwoord hierop bieden wij een orde voor de ziekenzalving aan, gebaseerd op de volgende overwegingen.

Uitgangspunten

1. De omgang van Jezus en zijn leerlingen met de zieken staat in de context van het aanbreekende Koninkrijk van God. Hij zegende hen, legde hen de handen op en genas velen. En op de vraag van Johannes de Doper antwoordt Hij: blinden worden ziende, lammen wandelen ... Ook zijn leerlingen dreven boze geesten uit en zalfden vele zieken met olie (Marcus 6). Onze woorden en handelingen bij de gelovige zieke staan in ditzelfde perspectief.
2. In deze bijbelse context mogen wij handoplegging en oliezalving beschouwen onder de noemer van de zegening. In de zegen schenkt God een toestand van heil, *sjaloom*, die veel meer omvat dan alleen het materiële. De woorden en beelden die Jakobus gebruikt (gebed van het geloof, redden, oprichten), zeggen ook dat het in de ziekenzalving om meer gaat dan lichamelijke genezing.
3. De handoplegging en de zalving zijn middelen waardoor God dit heil wil schenken: niet automatisch, maar in antwoord op

het gebed dat ingegeven is door het geloof. Vergelijk de betekenis van de Griekse naam (*euchelaion*, oliezalving als gebed; zie hieronder bij de 'Oosterse orthodoxie'). Handoplegging en zalving liggen in betekenis dicht bij elkaar. Diverse orden van dienst hebben voor beide handelingen dezelfde gebedstekst. Toch spreken zij ieder ook op eigen wijze. De handoplegging is in de kerk vanouds het symbool van de mededeling van Gods Geest (aan deze mens). Zij kent een brede toepassing, ook buiten het ziekbed. De oliezalving, die huid en lichaam doortrekt, voegt hier nog iets aan toe: zij symboliseert in het bijzonder de helende werking van de Geest, die zijn intrek neemt in de zieke mens. Vergelijk het oude Romeinse gebed over de olie, waarin de Geest aangeropen wordt als *Paracleet*, Trooster.

4. In het licht van het bovenstaande mogen wij de ziekenzalving zien als een bijbelse rite, die op het gebed van het geloof heil en heling bemiddelt aan de zieke mens. Een antwoord van God op de gebrokenheid van het leven. Zij is niet pas bedoeld voor stervenden, maar voor zieken, mensen die heil en heling nodig hebben voor heel hun bestaan. Daar kunnen ook mensen bij zijn die de dood onder ogen moeten zien.
5. De zalving van de zieke mag nooit een losstaand gebeuren zijn. Zij kan alleen aan haar doel beantwoorden als zij ingebed is in het geheel van de pastorale zorg van de geloofsgemeenschap als genezend klimaat. Zij kan toegediend worden door een geordend predikant en voorts door een ieder die daartoe volmacht krijgt van de geloofsgemeenschap (een ouderling, een diaken, een pastoraal werker, een lid van een pastoraal team).
6. Met de betrokkene vindt een zorgvuldige voorbereiding plaats, waarin teksten, gebeden en liederen worden gekozen en het juiste moment voor de zalving wordt bepaald. Ook de nazorg is van groot belang.
7. In de tekst van Jakobus is ook sprake van het belijden van zonden tegenover elkaar (5:16). Hieruit mag niet de conclusie getrokken worden dat er altijd een rechtstreeks verband zou bestaan tussen ziekte en zonde (vergelijk Johannes 9:3 'Noch deze heeft gezondigd, noch zijn ouders'). Niettemin

kan op de weg naar een ziekenzalving een biechtgesprek wenselijk blijken. Immers, het zich (wederzijds) uitspreken is bevorderlijk voor de openheid naar God en elkaar, en voor het open ontvangen van heil en heling in dit ritueel.

8. Een geloofsgemeenschap of zorginstelling die niet bekend is met deze rite, zal goed geïnformeerd moeten worden over geschiedenis, achtergrond en betekenis van de ziekenzalving.

Bijbelse achtergronden

In de Bijbel kan de olijfbboom, die op vele plaatsen in Israël voorkomt, symbool zijn van het volk Israël (Jeremia 11:16; Romeinen 11:17,24), hemelse gezalfden of getuigen (Zacharia 4, Openbaring 11:4) en mensen (Psalm 52:10; Psalm 128:3).

In Israël wordt de olijfolie gebruikt als voedingsmiddel, als middel tot zuivering en heling van wonden en als intern geneesmiddel. Verder om de huid tegen uitdroging te bewaren en om licht te geven.

In de Joodse traditie is de olie ook een symbool van het eeuwige leven, een teken van de heilheid van het paradijs. Vaak wordt de levensboom van het paradijs getekend (of beschreven) als een olijfbboom en in een rabbijnse midrasj wordt het olijfblad (Genesis 8:11) uitgelegd als een verwijzing naar het paradijs.

In liturgisch gebruik is olie brandstof voor de kandelaar in de tabernakel (Exodus 27:20) en zalfolie voor de heiliging van de tent der samenkomst en alle gerei (Exodus 30:22–29). Bij de ambtsaanvaarding van profeten, priesters en koningen is olie teken van de gave van Gods Geest (Exodus 29:7 en 30:30; Leviticus 8:30; 1 Koningen 19:16; 1 Samuël 10:1).

De teksten die de bijbelse grondslag vormen voor de zalving van zieken zijn Jakobus 5:(10)13–18 en Marcus 6:13. Vergelijk ook Johannes 9:11.

In de tekst van Jakobus 5 vallen enkele dingen op:

- de aard van de ziekte wordt niet genoemd maar maakt het wel nodig dat de oudsten van de gemeente naar de zieke toegaan. De oudsten zijn de geroepen vertegenwoordigers van de gemeente;
- de zalving met olie wordt begeleid door 'het gebed van het geloof', waardoor handoplegging en oliezalving geplaatst worden

- in de sfeer van het gebed en gewaakt wordt tegen magie;
- de belijdenis van zonden. En het antwoord daarop: de vergeving;
- de woorden ‘redden’ en ‘oprichten’. Zij hebben een dubbele betekenis. Zij betekenen heil en heling van geest, ziel en lichaam.

In deze elementen weerspiegelt zich de vroegchristelijke praktijk van de ziekenzalving. De zieke behoudt zijn plaats in de geloofsgemeenschap. De zalving is geen losse, mechanische handeling, maar wordt verricht in nauw verband met het gebed van het geloof. En zij is gericht op de hele mens.

De ziekenzalving is dus geen veredelde vorm van medicinaal gebruik. Zoals de olie een zegen is voor huid en lichaam, zo is de ziekenzalving een teken van Christus’ heilsgave: de gave van de Geest tot heling van de hele zieke mens naar geest, ziel en lichaam. En als zodanig: het antwoord van God op de gebrokenheid van ons bestaan. In dit licht mogen wij ook de woorden lezen uit Marcus 6, waar Jezus zijn leerlingen uitzendt: ‘en zij dreven vele boze geesten uit en zalfden vele zieken met olie en genazen hen’.

Historische ontwikkelingen

1. Het ritueel van de ziekenzalving in de loop der eeuwen

Aansluitend aan de gegevens uit Jakobus 5 en Marcus 6 zullen in de vroege christelijke eeuwen regelmatig zieken met olie zijn gezalfd, ook al zijn daar weinig berichten over. Berichten over de zalving met olie uit de oude kerk betreffen allereerst de bediening van de doop.

Voor de doop werden de doopkandidaten met olie gezalfd ten teken, dat zij de Satan en zijn werken hadden afgezworen en zich wilden toewenden naar Christus. Na de doop werden zij opnieuw gezalfd ten teken, dat zij nu waren opgenomen in het Lichaam van Christus en als zijn soldaten geroepen waren tot de goede strijd, in de kracht van de heilige Geest. De hele rite (voorbereiding, gelofte, waterdoop, zalving, opname in de gemeente) bevestigde hen in de overtuiging, dat zij nu verbonden waren met hun Heer, aan Wie macht verleend was om zonden te vergeven en ziekten te genezen.

Tegen die achtergrond zullen wij de oudste gegevens over de ziekenzalving moeten verstaan. Deze gegevens hebben niet zozeer betrekking op het ritueel als wel op de gebeden die gebruikt werden voor de zegening van de olie.

Het oudste voorbeeld daarvan vinden wij in de *Traditio Apostolica*, toegeschreven aan Hippolytus (begin derde eeuw). Over de olie die wordt aangeboden, spreekt de bisschop een dankgebed uit op dezelfde wijze als bij het opdragen van wijn en brood: 'Zoals Gij deze olie heiligt en gezondheid (heiligheid?) geeft aan die ze gebruiken en ontvangen – de olie waarmee Gij koningen, priesters en profeten hebt gezalfd – zo ook moge deze aan allen, die ze proeven (innemen) troost en aan hen die ze gebruiken, gezondheid geven'.

Eenzelfde strekking heeft het gebed over de olie op Witte Donderdag uit een oude Romeinse liturgie: 'Zend, Heer, uw heilige Geest, de Paracleet, uit de hemel over deze vette olijfolie, die Gij uit het groene hout hebt willen trekken tot herstel van het lichaam. En moge deze door uw heilige zegen voor ieder die er zich mee zalft of ze aanraakt, dienen tot bescherming van lichaam en geest, en alle pijnen, elke zwakte, elke ziekte van het lichaam verdrijven. (De olie,) waarmee Gij priesters, koningen en profeten en martelaren hebt gezalfd, uw volmaakte olie, die door U is gezegend en in onze ingewanden blijft.' In dit gebed ligt nog een sterk accent op herstel en bescherming van lichaam en geest.

In de Middeleeuwen treden ook andere accenten naar voren, zoals in het volgende Frankische gebed uit Sankt Gallen (rond 800): 'Ik zalf jou met geheiligde olie, zodat jij als een gezalfde soldaat, uitgerust voor de strijd, de gevechtstroepen in de lucht zult kunnen overwinnen. Doe je werk, schepsel olie, in de Naam van de Vader, de Zoon en de heilige Geest, zodat geen onreine geest zich verborgen zal houden, noch in de ledematen, noch in het merg, noch in enig gewricht van deze mens, maar laat in hem werkzaam zijn de kracht van Christus, de Zoon van de allerhoogste God, die eeuwig leeft en heerst met de Vader en de heilige Geest.' Dit gebed, dat duidelijk verwijst naar de doop en de geestelijke strijd van de dopeling, heeft niet allereerst herstel van lichamelijke gezondheid ten doel.

In de liturgische teksten van de karolingische hervorming (achtste eeuw) wordt eerst nog wel gewezen op het belang van de zalving der zieken, met verwijzing naar Jakobus 5, maar gaandeweg treden echter veranderingen op in de praktijk van de ziekenzalving. Samengevat komen ze hier op neer: de zalving mag niet

meer door leken worden toegediend, maar moet door een priester geschieden. De zalving wordt gekoppeld aan de *penitentia*, de boete. En omdat de boetedoening vaak werd uitgesteld, schoof ook de oliezalving op in de richting van het levenseinde. Zo werd de bijbelse rite van de zalving der zieken (*oleum infirmorum*) tot laatste Oliesel (*extrema unctio* of *sacramentum exeuntium*). Aldus kreeg de zalving ook betekenis als voorbereiding op het hiernamaals. Er vond een wisseling plaats in volgorde: van oudsher werd in de kerk het viaticum (communie als laatste teerspijs) gezien als de laatste handreiking aan de gelovige zieke, maar uiteindelijk kwam het laatste Oliesel op de laatste plaats. Deze ontwikkeling is door het Concilie van Trente bevestigd. De aldus ontstane praktijk riep in de Reformatie veel kritiek op (zie hieronder).

Een verandering ten goede betekende de vernieuwing van Vaticanum II betreffende de ziekenzalving. Hier wordt de zalving van de zieken niet meer gezien als louter stervensritueel, maar weer opnieuw benoemd als sacrament van de zieken. Het kan dus ontvangen worden in dagen van (ernstige) ziekte, die op zich heenwijzen naar de vergankelijkheid van het leven. Daarnaast is er een ruimere interpretatie van het begrip 'naderende dood'. Bovendien wordt de oliezalving meer gezien als een teken binnen de context van de geloofsgemeenschap en minder als een geïsoleerde handeling van een gewijde priester. En het viaticum krijgt weer zijn plaats als het eigenlijke sacrament van de stervenden.

In de officiële uitgave van de rooms-katholieke Nationale Raad voor Liturgie, getiteld 'De pastorale zorg voor de zieken en de ziekenzalving' (1985), zijn de handelingen van de kerk bij de zieke en de stervende in een zinvolle orde geplaatst: gebeden met zieken – zegening van zieken – ziekenzalving – viaticum – afscheid van de stervende. Er wordt besloten met gebeden en Schriftwoorden. Deze opzet zien we ook in het Engelse *Manual for ministry to the sick* (1997).

2. Oosterse orthodoxie

Ook de oosters-orthodoxe kerken hebben deze rite van de oliezalving bewaard. In ontwikkeling en toepassing is er echter verschil met de westerse kerk. Enerzijds hebben orthodoxe theologen op het Concilie van Lyon (1274) ter wille van de unie met de Kerk van Rome een zevental sacramenten aangenomen,

waaronder de ziekenzalving. Anderzijds zijn de orthodoxe kerken een eigen weg gegaan. Zo werden/wordt de ziekenzalving niet alleen aan stervenden gegeven, maar vooral aan mensen die lichamelijk of geestelijk ziek zijn of een belangrijke drempel in hun leven passeren, zoals het betrekken van een nieuwe woning (*rite de passage*). De nadruk ligt op heil en heling voor de hele mens. De naam van deze rite is *euchelaion* (oliezalving als gebed), een samentrekking van de woorden *euchè*, gebed (Jakobus 5:15) en *elaion*, olie (Jakobus 5:14). In vele kerken in Griekenland is er een dag waarop de ziekenzalving algemeen gevierd wordt: de woensdag in de Goede Week. Ook de vastendagen voor Kerst lenen zich hiervoor.

3. Reformatie

De Reformatie heeft – in de personen van Luther en Calvijn – het sacrament van de ziekenzalving, zoals zij dat in de praktijk aantreffen, afgewezen. Luthers kritiek betreft niet de handoplegging (die hij zelf aanbeveelt), zelfs niet de ziekenzalving als zodanig, maar dat men van de zalving een sacrament gemaakt heeft en dat door de gegroeide praktijk de zalving wordt onthouden aan degenen voor wie het bestemd is: de zieken. Bovendien wijst Luther er op dat in Jakobus 5 de belofte van heling en vergeving niet allereerst verbonden is met de zalving, maar met het gebed van het geloof. De reformatoren gaven dus meer aandacht aan het verschil tussen Jakobus 5 en de gegroeide praktijk dan aan een nieuwe praktijk op grond van dit bijbelgedeelte. Vandaar dat op het protestantse terrein, voorzover beïnvloed door Luther en Calvijn, weinig of geen vraag was naar de ziekenzalving.

De Kerk van Engeland biedt in de eerste uitgave van *The Book of Common Prayer* (1549) de mogelijkheid van ziekenzalving. In de twintigste eeuw vindt in deze kerk een zorgvuldige herbezinning plaats op de aansporing van Jakobus 5. Deze resulteert in *The ministry of healing*. Binnen een vernieuwde aandacht voor de pastorale zorg en de liturgische handrei—king aan de zieken krijgt ook de ziekenzalving een plaats. In deze dienst aan de zieke mens wordt gewaakt tegen magisch handelen en valt de nadruk op het gebed van het geloof (Jakobus 5).

In Nederland gingen binnen de protestantse kerken in de twintigste eeuw eveneens stemmen op, die pleitten voor een herstel van 'de dienst der genezing'. In dit pleidooi, waarin ook verwezen

werd naar Jakobus 5 en Marcus 6, werd de nadruk gelegd op zielzorg met aandacht voor schuld belijden en vergeving, de relatie tussen geloof en gebed en van Gods zijde: de zegening en de gave van de Geest, gesymboliseerd in handoplegging en zalving.

Ook vandaag wordt – bijvoorbeeld in de charismatische beweging maar ook daarbuiten – steeds weer aandacht gevraagd voor de vragen van geloof en genezing en de betekenis van handoplegging en ziekenzalving. In het algemeen echter is de vreemding op het protestantse erf, zeker ten opzichte van de ziekenzalving, groot gebleven.

Mede gelet op de vragen die voorafgaand aan onze uitgangspunten genoemd zijn, lijkt de tijd rijp voor een heroverweging. Deze zal evenwel moeten blijken uit het gebruik dat van deze proeve gemaakt wordt.

Toelichting

Algemeen

De kern van het ritueel wordt gevormd door handoplegging en/of zalving, voorafgegaan door een Schrifttekst. Men kan zich hiertoe beperken, indien een langere gebedsdienst voor de zieke(n) teveel zou zijn.

Een zegening/zalving kan plaatsvinden in een dienst van de gemeente (in kerk of kapel) of in kleinere kring (kamer in huis of instituut). Als liturgische kleur kan gekozen worden voor de tijd van het jaar. Ook kan gedacht worden aan het wit van Pasen of het rood van de Geest.

Ter voorbereiding

De ruimte waar de zegening/zalving plaatsvindt dient daartoe ingericht te zijn. Op een tafel, goed zichtbaar voor de zieke, kunnen symbolen geplaatst worden, bijvoorbeeld doop- of paaskaars, bijbel, icoon, kruis, bloemen en het doosje met zalfolie.

De zalving wordt verricht door olie op de duim te nemen en hiermee een kruisteken te maken op het voorhoofd en in de handpalm (vergelijk Jesaja 49:16). Wanneer voorhoofd of handpalmen niet kunnen worden aangeraakt (vanwege ernstige verwonding of verbranding of om een andere reden), dan eventueel de borst of een andere plaats.

De olie zal bij voorkeur gewone olijfolie zijn; in elk geval een natuurproduct. De toevoeging van geurstoffen aan de olie, voor zover die in sommige kerkelijke tradities wordt toegepast, geldt voor andere zalvingen (zoals doop en ambtswijding) en is voor de ziekenzalving niet nodig.

Om de zalfolie te bewaren wordt in de rooms-katholieke praktijk een doosje van palmhout of metaal (*pyxis*) gebruikt. De olie wordt gedrenkt in watten om morsen te voorkomen. Zo'n zalfdoosje met watten verdient aanbeveling.

Bij de orde

Na de bemoediging (diverse alternatieven) volgt een inleiding die de pastorale situatie onder woorden brengt en de aanwezigen op het komende ritueel voorbereidt. Verwezen kan worden naar de bijbelgedeelten die de ziekenzalving noemen. Ook kan hier het gebed over de olie klinken, indien dit niet vlak voor de zalving zelf gebeurt.

Het aansteken van een kaars markeert de overgang van de inleiding naar de verdere gebedsdienst. Hierna wordt een psalm gebeden.

Als er aanleiding is voor een schuldbelijdenis, zal die veelal in eerdere gesprekken hebben plaatsgevonden. Soms zijn er redenen om zich juist nu tegenover elkaar uit te spreken. Ook Jakobus 5 noemt biecht en vergiffenis als onderdeel van het zalvingsritueel: 'belijdt daarom elkander uw zonden ...'. Diverse teksten bieden de mogelijkheid tot nadere invulling: tijdens een gebedsstilte of hardop door iemand uitgesproken als persoonlijke biecht.

Het collecta-gebed vat samen waartoe wij hier bijeenzijn. Vindt de zalving plaats in het kader van een zondagse eredienst, dan kan in plaats van de hier geboden tekst(en) ook het gebed van de zondag uitgesproken worden.

Schriftlezing (voor suggesties zie schriftlezingen) en eventuele acclamatie (of lied/muziek of stilte) plaatsen de actuele situatie in de christelijke geloofstraditie.

Na de lofprijzing kan voor de handoplegging volstaan worden met een korte tekst. Er worden ook uitgebreidere zegeningsteksten geboden. Het eerste alternatief begint met een dankzegging; de lofprijzing in beurtspraak vervalt daarmee.

Het derde en vierde alternatief hebben een inhoudelijke verdubbeling: 'oprichten' klinkt ook in de woorden bij de zalving. In Jakobus 5 zijn beide handelingen aan de orde: de oudsten spreken een gebed uit *over* de zieke (het voorzetsel suggereert handoplegging), *hem zalvende* in de naam van de Heer (vers 14). Het woord 'oprichten' (uit vers 15) past dus zowel bij handoplegging als zalving (die elk hun eigen taal spreken, zie uitgangspunt 3), maar hoeft niet bij beide te klinken. Deze laatste teksten zijn daarom vooral geschikt voor een zegeningsritueel met alleen handoplegging.

Over de olie wordt een gebed uitgesproken, dat vraagt om de zending van de heilige Geest. Zo wordt immers het gelaat van de aardbodem vernieuwd (Psalm 104:30). De levensboom (in Keuzeteksten 12) verwijst naar de heelheid van het paradijs. Vervolgens worden voorhoofd en handpalmen gezalfd, met de bijbehorende woorden. Twee zalvingsteksten zijn wensend ('Moge ...'), één is stellend ('Ik zalf u ...').

Na de persoonlijke zegening en zalving trekt de voorbede de kring wijder naar de hele geloofsgemeenschap. Dat gebeurt nog nadrukkelijker in de Maaltijd van de Heer; als deze niet gevierd

wordt, is het gebed des Heren de samenvatting daarvan. Een lied en de zegen besluiten de gebedsdienst.

Orde voor de zegening en zalving van zieken

BEMOEDIGING

Vrede voor u
en allen die hier zijn.
Amen.

Keuzeteksten 1-3

KORTE INLEIDING

waarbij verwezen wordt naar de intentie van de ziekenzegening/zalving. Daarbij kan worden genoemd Jakobus 5:7(13)-18 en/of Marcus 6:7b-13

Het gebed over de olie kan ook hier zijn plaats krijgen

KAARS AANSTEKEN

PSALM

Liedsuggesties blz. 476-481

[SCHULDBELIJDENIS]

Laten wij onze schuld belijden

in vertrouwen op Gods barmhartigheid.

**Voor U belijden wij, almachtige God,
voor heel uw kerk en voor elkaar,
dat wij gezondigd hebben,
in gedachte, woord en daad,
in het kwade dat wij gedaan hebben
en in het goede dat wij hebben nagelaten.**

... gebedsstilte ...

mogelijk aan te vullen met een persoonlijke biecht

In het bijzonder belijd ik U ...

Ontferm U over ons,
vergeef ons onze zonden
en geef dat wij U mogen dienen.

**Vernieuw daartoe ons leven
door Christus, onze Heer.**

De almachtige en barmhartige God zij ons genadig,
vergeve ons onze zonden
en geleide ons tot het eeuwige leven.

Amen. Keuzeteksten 4-6

GEBED

Laat ons bidden.

... gebedsstilte ...

Hemelse Vader,

Gij hebt uw Zoon Jezus Christus gezalfd

met de heilige Geest en met kracht

om de zegeningen van uw koninkrijk

dicht bij ons allen te brengen.

Zalf dan uw kerk met diezelfde Geest,

dat wij, die delen in zijn lijden en overwinning,

getuigen worden van uw boodschap van heil.

Door onze Heer Jezus Christus, uw Zoon,

die met U in de eenheid van de heilige Geest

leeft en regeert in de eeuwen der eeuwen.

Amen. Keuzeteksten 7

LEZING uit de heilige Schrift

Schriftlezingen blz. 474-475

ACCLAMATIE, LIED, INSTRUMENTALE MUZIEK OF STILTE

Liedsuggesties blz. 476-481

ZEGENING DOOR GEBED EN HANDOPLEGGING

Heer Jezus Christus,

die de zieken nabij bent,

wij loven U,

wij prijzen U.

Heer Jezus Christus,

die zieken geheeld hebt naar lichaam en ziel,

wij loven U,

wij prijzen U.

Heer Jezus Christus,

die voor ons het kruis hebt gedragen,

wij loven U,

wij prijzen U.

Handoplegging tijdens of na de volgende woorden
Moge Gods helende hand op u rusten.

Keuzeteksten 8-11

ZALVING MET OLIE

God, die leven
en redding schenkt,
zend uw Geest
en heilig deze olie.
En zoals zieken door uw apostelen
met olie werden gezalfd en genazen,
geef, zo bidden wij,
dat zij die deze zalving ontvangen,
geheeld mogen worden.
Door onze Heer Jezus Christus, uw Zoon,
die met U in de eenheid van de heilige Geest
leeft en regeert in de eeuwen der eeuwen.
Amen.

Voorhoofd en handpalmen worden gezalfd onder de woorden
Moge onze Heer Jezus Christus +
in zijn liefde en ontferming
u door deze zalving bijstaan
met de genade van zijn heilige Geest.
Amen.

Moge Hij die u bevrijdt van zonde
u redden en oprichten.
Amen. *Keuzeteksten 12-13*

VOORBEDE

Er wordt voorbede gedaan voor deze zieke en allen die bij hem/haar horen, voor de zieken in het algemeen en voor de gemeenschap van de kerk

Keuzeteksten 14

VIERING VAN DE MAALTIJD VAN DE HEER OF GEBED DES HEREN

LIED

Liedsuggesties blz. 476-481

ZEGENBEDE

De vrede van God
die alle verstand te boven gaat,
zal uw harten en gedachten bewaren
in Christus Jezus, onze Heer.

Amen. *Fil. 4:7*

Keuzeteksten 15

Keuzeteksten

Bemoediging

1. De vrede van de Heer met dit huis
en met allen die daarin wonen.
Amen.
2. Onze hulp is in de naam van de Heer,
die hemel en aarde gemaakt heeft.
3. In de naam van de Vader en de Zoon en de heilige Geest.
Amen.

Schuldbelijdenis

4. God, Bron van alle leven,
voor al die keren in ons bestaan
dat wij gefaald hebben,
vragen wij U om vergeving.
Reken het ons niet aan
als wij tekort geschoten zijn in de liefde.
... gebedsstilte ...
mogelijk aan te vullen met een persoonlijke biecht
In het bijzonder belijd ik U ...
Gij oordeelt mild over onze zwakheden.
Uw liefde is volmaakt
en groter dan ons hart.
Ontferm U over ons, God,
en wees ons blijvend nabij.
Amen.
5. Niet om te oordelen
zijt Gij gekomen, God,
maar om te zoeken wat verloren is,
om te bevrijden
wie in schuld en angst gevangen zijn,
om ons te redden
als ons hart ons aanklaagt.
**Neem ons zoals wij hier aanwezig zijn,
met heel dat zondige verleden van de wereld.**

... gebedsstilte ...

Gij zijt toch groter dan ons hart,
groter dan alle schuld.

Gij zijt de Schepper van een nieuwe toekomst,
een God van liefde tot in eeuwigheid.

Amen.

6. God vol erbarmen,
ontferm U over ons.
God vol medeleven,
ontferm U over ons.
God vol genade,
ontferm U over ons.
God, altijd aanwezig,
ontferm U over ons.
God, altijd beschermend,
ontferm U over ons.
God, altijd nabij,
ontferm U over ons.
God in de hemel,
ontferm U over ons.
God op de aarde,
ontferm U over ons.
God, hier in ons midden,
ontferm U over ons.

De barmhartige God zal zich over ons ontfermen,
ons opnemen in zijn onmetelijke goedheid
en voor eeuwig met ons zijn.

Amen.

Gebed

7. Laat ons bidden.
... gebedsstilte ...
God,
zonder dat wij U zien
zijt Gij aanwezig,
zonder dat wij U horen
spreekt Gij uw woord,
zonder dat wij tot U reiken
reikt Gij uw hand

en deelt Gij uw leven met ons –
wij bidden U:
maak ons dan open en ontvankelijk
opdat wij verstaan
wie Gij wilt zijn voor ons
door Jezus uw Zoon
al de dagen dat wij leven
en in eeuwigheid.

Amen.

Zegening door gebed en handoplegging

al dan niet gevolgd door zalving

8. Heer Jezus Christus,
Gij hebt onze ziekten op U genomen
en onze smarten gedragen.
Wij danken U
voor uw liefde en geduld.
Wij bidden U:
handoplegging tijdens of na de volgende woorden
leg uw helende handen ook op N,
houd *hem/haar* vast in uw ontferming
en schenk *hem/haar* door uw heilige Geest
de vrede die blijft tot in het eeuwige leven.

Amen.

9. De God van alle genade
hele u in zijn liefde,
vertrooste u door zijn Geest
en vervulle u met zijn vrede
door Jezus Christus, onze Heer.

Amen.

10. *als er geen zalving volgt*

De almachtige God sta u bij
in zijn rijke barmhartigheid.
Hij schenke u de kracht van de heilige Geest
en richt u op in zijn genade.
Vrede zij met u.

Amen.

11. *als er geen zalving volgt*

Barmhartige God,
Gij zijt het licht van alle gelovigen.
Hoor ons gebed voor onze zieke broeders en zusters
en zegen hen.
Richt hen op in uw ontferming
en schenk hun uw heil.
Dat bidden wij door Jezus Christus onze Heer.
Amen.

Zalving met olie

12. God van alle vertroosting,
hoor ons gelovig gebed
en zend uw heilige Geest
over deze olie,
die als vrucht van de levensboom
heilzaam is voor het lichaam.
Bescherm door uw zegen
allen die hiermee worden gezalfd
naar lichaam en ziel;
verdrijf alle pijn,
geef nieuwe kracht
en schenk genezing.
Laat deze olie
door U gezegend zijn tot ons heil
in de naam van Jezus Christus, onze Heer,
die met U en de heilige Geest
leeft en regeert in eeuwigheid.
Amen.

voorhoofd en handpalmen worden gezalfd onder de woorden

N, ik zalf + u
in de Naam van de Vader,
de Zoon en de heilige Geest,
tot heling van ziel, geest en lichaam.
Amen.

13. Moge door deze zalving +
de Geest van God in u wonen,
de kracht van God u vervullen
en de hoop op God ontwakken in uw hart.
Amen.

Afsluiting van de voorbede

14. Barmhartige God,
het is uw liefde
die hemel en aarde geschapen heeft.
Het is uw genade die mensen van ons maakt,
uw kracht die ons bemoedigt en troost.
Wij bidden U:
maak ons deelgenoot
van uw grootste gaven:
geloof, hoop en liefde.
Op U stellen wij heel ons vertrouwen;
Gij laat ons toch nooit alleen.
Hoor naar ons die tot U bidden
in verbondenheid met Jezus,
uw Zoon en onze broeder,
tot in eeuwigheid.
Amen.

Zegenbede

15. De Heer Jezus Christus zij bij u om u te behoeden.
Hij zij in u om u kracht te geven.
Hij omringe u om u te bewaren.
Hij gaat u vóór om u te leiden.
Hij steunt u in de rug om u te rechtvaardigen.
Hij zij boven u om u te zegenen,
Hij die leeft met de Vader en de Geest in eeuwigheid.
Amen.

Schriftlezingen

Exodus 15:(22)25b-26	de Eeuwige als Heelmeester
1 Koningen 17:17-24	genezing te Sarfat
1 Koningen 19:4-8	Elia's tocht naar Horeb
2 Koningen 4:32-37	genezing te Sunem
Job 3	klacht van Job
Job 19:23-27	'Mijn bevrijder leeft'
Job 7:1-4, 6-11	Jobs lijden
Psalm 1	de twee wegen
Psalm 25	gebed om vergeving en verlossing
Psalm 32	de zegen van de schuldbelijdenis
Psalm 66	een lofzang op mijn tong
Psalm 69	gebed in doodsgevaar
Psalm 86	gebed om hulp
Psalm 107	de HEER redt uit vele gevaren
Psalm 139	de HEER doorgrondt mijn hart
Psalm 145	goed is de HEER voor alles en allen
Jesaja 35	visioen van heil en genezing
Jesaja 40:27-31	'Hij geeft de moede kracht ...'
Jesaja 42:1-4	de knecht van de Eeuwige
Jesaja 43:1-3a	door water en vuur: 'Ik ben met u'
Jesaja 53:3-5	'Onze ziekten heeft Hij op zich genomen'
Jesaja 57:15-19	troost voor verbrijzelden
Jesaja 65:17-25	een nieuwe hemel en een nieuwe aarde
Klaagliederen 3:22-26	over het heil van de Eeuwige
Maleachi 4:2	'Genezing onder haar vleugels'
Matteüs 5:1-12	'Zalig de treurende'
Matteüs 8:1-4	genezing van een melaatse
Matteüs 8:5-13	knecht van de hoofdman genezen
Matteüs 10:1,7-8	uitzending van de apostelen
Matteüs 11:(25)28-30	'Komt tot Mij, allen, die vermoeid en belast zijn'
Matteüs 15:29-31	genezingen voor de tweede wonderbare spijziging
Marcus 1:29-39	vele zieken genas Hij; genezing van de schoonmoeder van Petrus
Marcus 1:40-45	genezing van een melaatse

Marcus 2:1-12	genezing van een lamme
Marcus 3:10	Hij genas velen ...
Marcus 4:35-41	de storm op het meer
Marcus 6:7-13	discipelen uitgezonden, zieken gezalfd
Marcus 7:31-37	genezing van een doofstomme
Marcus 8:22-26	genezing van een blinde
Marcus 16:15-20	aan zieken de handen opleggen...
Lucas 9:1-6	uitzending van de apostelen
Lucas 10:25-37	de barmhartige Samaritaan
Johannes 3:16-17	'Alzo lief had God de wereld...'
Johannes 6:35-40	'Ik ben het brood des levens...'
Johannes 9:1-11	'Zalf op mijn ogen'
Johannes 14:12-14	Jezus' werken doen
Handelingen 4:8-12	een verlamde genezen
Romeinen 8:14-17	wij delen in het lijden van Christus
Romeinen 8:18-23	het lijden van deze tijd weegt niet op...
Romeinen 8:26-28a	de Geest pleit voor ons
Romeinen 8:31-39	de zekerheid van het geloof
1 Korintiërs 12:12-27	leden van één lichaam
2 Korintiërs 1:3-7	de God aller vertroosting
2 Korintiërs 4:16-18	moed houden, ook bij verval
2 Korintiërs 5:1-10	de aardse tent die wordt afgebroken
Filippenzen 2:25-30	Epafroditus na ziekte uitgezonden
Jakobus 5:10-18	gebed en zalving bij zieken
1 Petrus 1:3-9	'Ook al hebt gij nu voor een korte tijd te lijden'
1 Johannes 4:7-16	de liefde van God
Openbaring 21:1-7	de nieuwe hemel en de nieuwe aarde

Liedsuggesties

Afkortingen van liedbundels

LbK	Liedboek voor de Kerken
DB deel I	Dienstboek – een proeve, Schrift – Maaltijd – Gebed
ZG	Zingend Geloven
GvL	Gezangen voor Liturgie
OKG	Oud-Katholiek Gezangboek
LG	Liturgische Gezangen
EL	Evangelische liedbundel
Eva	Eva's Lied
Tr	Troost, Zingende Gezegend

Plaats in de orde	Eerste regel
Psalm	Laat als ik roep mij op U hopen Heer, toon mij uw genade Hoe lang Heer, gaat Gij mij voorbij? Bewaar mij, want ik schuil bij U, o God O Heer, Gij mijn erve, mijn beker God bewaar mij als ik mijn toevlucht bij U zoek Ik wil van God als van mijn herder spreken De Heer is mijn herder, mij zal niets ontbreken Mijn licht, mijn heil is Hij, mijn God Op U vertrouwd ik, Heer der Heren Bij U, Heer, zoek ik mijn toevlucht Heer, toon uw barmhartigheid Hoe groot zijn uw weldaden, Heer Bij U, o Heer, zoek ik toevlucht Ik loof den HEER altijd Ik zeide wel: Nu let ik op mijn weg Evenals een moede hinde Zoals een hert reikhalst naar levend water O God, kom mijn geding beslechten Ontferm U God, ontferm U O Here, verhoor mijn smeken Mijn God, Gij zijt mijn toeverlaat God - mijn God zijt Gij God, mijn God zijt Gij, U blijf ik zoeken God richt zich op, de vijand vlucht Haast u om mij te redden, God!

Bundel	Opmerkingen
LbK Psalm 4	
LbK Psalm 6	
LbK Psalm 13	
LbK Psalm 16	
GvL Psalm 16-II = OKG 208	
LG I, 223 (naar Psalm 16)	
LbK Psalm 23	
OKG 214 (Psalm 23)	
LbK Psalm 27	
LbK Psalm 31	
DB deel I, Psalm 31-I, ant. I en II	
DB deel I, Psalm 31-II, ant. I en II	
DB deel I, Psalm 31-III, ant. I en II	
GvL Psalm 31	
LbK Psalm 34	
LbK Psalm 39	
LbK Psalm 42 = OKG 229	
GvL Psalm 42 = OKG 228 = LG I, 100	
LbK Psalm 43	
LbK Psalm 51	
LbK Psalm 61	
LbK Psalm 63	
DB deel I, Psalm 63, ant. II	
OKG 236 (Psalm 63)	
LbK Psalm 68	
LbK Psalm 70	

Plaats in de orde	Eerste regel
	<p>Heer, laat mij schuilen in uw hoede Gij zijt geweest, o Heer, en Gij zult wezen Gij, Heer, zijt steeds onze toevlucht Heil hem wien God een plaats bereidt Hij die de bescherming geniet Heer, hoor mijn gebed Zegen, mijn ziel, de grotenaam des Heren God heb ik lief, want die getrouwe Heer De Heer heb ik lief, want Hij luistert Ik bleef vertrouwen Mijn God zijt Gij, u wil ik danken Ik sla mijn ogen op en zie de hoge bergen aan Ik sla mijn ogen op naar de bergen Uit diepten van ellende roep ik tot U Komt de Heer nu loven Zing mijn ziel voor God, uw Here</p>
acclamatie/ lied	<p>Looft nu, mijn ziel, de Here Zo laat Gij, Heer, uw knecht Nu is het Woord gezegd Zo laat Gij, Heer, uw knecht Laat, Heer, uw knecht in vrede gaan Nu laat Gij, Heer, mij gaan Wij moeten Gode zingen, halleluja Ach, blijf met uw genade, Heer Jezus Van U zijn alle dingen Een mens te zijn op aarde Gij hebt, O God, dit broze bestaan gewild Zolang wij ademen De liefde gaat ons voor Die ons schiep en ook nu nog Wij zullen leven, God zij dank Heilige Geest, Gij zijt als de wind Ik zoek u in den blinde U komt mij, lieve God, zo nederig nabij Onze namen staan geschreven Ik leg mij in uw hoede neer Het leven verliest zijn glans Hoe ik ook ben in donker gehuld Ik sta voor U in leegte en gemis Gij hebt, O God, dit broze bestaan gewild</p>

Bundel	Opmerkingen
LbK Psalm 71	
LbK Psalm 90	
DB deel I, Psalm 90, ant. I en II	
LbK Psalm 91	
DB deel I, Psalm 91, ant. I en II	
LbK Psalm 102	
LbK Psalm 103 = OKG 260	
LbK Psalm 116 = OKG 265	
DB deel I, Psalm 116-I, ant. II	
DB deel I, Psalm 116-II, ant. I en II	
GvL Psalm 118-III = OKG 267	
LbK Psalm 121	
GvL Psalm 121-II = LG I, 38	
LbK Psalm 130	
DB deel I, Psalm 134, ant. II	
LbK Psalm 146	
LbK 15	
LbK 68	lofzang van Simeon
GvL 157	lofzang van Simeon
OKG 298	lofzang van Simeon
ZG I/II, 152	lofzang van Simeon
ZG VIII, 10	lofzang van Simeon
LbK 301 = GvL 656	
LbK 423	
LbK 465	
LbK 489 = GvL 433 = OKG 838	
ZG I/II, 120	
ZG III, 30	
ZG IV, 26	
ZG V, 73	
ZG V, 88	
ZG VI, 16	
ZG VI, 28	
ZG VI, 32	
ZG VIII, 19	
ZG VIII, 28	
ZG VIII, 31	
ZG VIII, 35	
GvL 473 = OKG 705	
GvL 608	

Plaats in de orde	Eerste regel
	Gij hebt, O God, dit broze bestaan gewild
	Vader, daal nu met uw Geest neer
	Welk een vriend is onze Jezus
	Heer, 'k wil u danken

Bundel	Opmerkingen
OKG 709	
EL 238	
EL 299	
EL 329	

